

Klas-Göran Karlsson (prof. i historia, Lunds un.):

Hur står sig Jolo som skildrare av S:t Petersburg och Ryssland?

Jolosällskapet 28 sep 2010, 19.15-20.30

KGK läser ett stycke ur Jolos berättelse *Veckoslut i Tallinn* från DN 20 aug. 1967 (ingår i den postuma samlingsvolymen *Österut*, från 1981).

- Här finns redan alla komponenter i Estlands historia!

Det finns i princip två synsätt inom historieskrivningen: det horisontella, dvs. den geografiska dimensionen, respektive det vertikala, dvs. tidsdimensionen. Det är den senare som är den traditionella, men Jolo är en mästare i att kontrastera geografiskt. Han såg det som var annorlunda. Han ställer frågan hur det kan vara på ett sätt i landet A, men på ett annat sätt i landet B. Det är ett ovanligt men mycket fruktbart perspektiv. Jolo diskuterar till exempel livegenskapen och drar en linje långt tillbaka och samtidigt vida omkring.

Historia är alltså en fråga om perspektiv. Historikerna i Sverige reser bara vertikalt – Sverige är alltid med! Jolo klarar av att hålla båda perspektiven i tanken samtidigt. Man kan också tala om två sätt att angripa historien; genetiskt och genealogiskt: vi *är* historien respektive vi *gör* historien.

I andra ring 1973 fick jag en bok av vår historielärare eftersom jag var bäst i klassen: Jolos *Leningrad. S:t Petersburg* från 1960. Den boken har följt mig genom åren och är nu tämligen sönderläst som ni kan se. Här finns bland mycket annat berättelsen om den första stora perioden i Rysslands historia: medeltiden, när vikingarna grundade det Kievryska riket på 800-talet (något som ryska historiker inte vill tala om), och mongolerna var herrar under 250 år. Renässansen och andra viktiga influenser trängde aldrig in. Inte ens upplysningen blev annat än en fotnot.

Däremot skriver Jolo märkligt nog inte mycket om det Bysantinska riket och östkristendomen. Här finns en viktig mentalitetsskillnad. Förutom dimensionerna Paradis och Helvete finns i väst – men inte i öst - Umbärandet (jfr läran om skärselden). Man tänker sig att människan skall arbeta och svettas in sin frälsning. I Bysans skulle man tro på makten, ej förnuftet. Något Purgatorio finns inte.

Den andra stora historiska perioden – den imperiala – tar sig Jolo verkligen grundligt an. Man måste tänka sig att ryssarna har haft en mängd folk och nationer ”på sina axlar” och att S:t Petersburg var centrum i detta imperium.

Därefter har vi den moderna tiden och denna haltande modernisering som är så typisk för Ryssland. Estland har hela tiden hört till den västliga kulturfären, alltsedan Hansans dagar. Jolo berättar ingående om de gamla banden västerut och inte minst med Sverige. Han har koll på allt!

Nu ska man ha klart för sig att det perspektiv Jolo visar upp var väldigt kontroversiellt när detta skrevs. Minns bara vad Sten Andersson tyckte om balternas frigörelse i slutet av 80-talet. Minns också att enligt Östen Undéns linje under efterkrigstiden var esterna inte ”mogna” för självständighet. På vissa håll sitter Jolos perspektiv fortfarande trångt, man behöver bara öppna Aftonbladet för att se det.

Varken Tallinn eller S:t Petersburg har riktigt fått plats i Sverige, mycket litet hade skrivits före Jolo. Hans texter var faktiskt en pionjärgärning. Och han förstod att det finns och har alltid funnits två Ryssland; ett Moskva-Ryssland och ett Petersburg-Ryssland – i Sverige missade vi detta! Numera finns ju också Jangfeldts framstående bok om S:t Petersburg.

Den tredje längre perioden i Rysslands historia, sovjetmakten, skriver Jolo inte så mycket om. Han missar dock inget tillfälle att skriva sarkastiskt om Leninstatyerna - dessa Leninstatyer som vi Rysslandsforskare kunnat orientera oss efter i alla tänkbara städer! De står kvar överallt. Peterstatyerna tycker han är mer intressanta och han ser Peter den store som nära nog en hjälte. Alltjämt är det så att så fort man kommer utanför den motorvägsring som finns runt Moskva så möter man det gamla, omoderna Ryssland. Denna ständigt haltande modernisering!

Ingen har skrivit om S:t Petersburg med sådan empati som Jolo.
